

În cadrul unei organizații de învățământ, există o serie de elemente care să contribuie la dezvoltarea și dezvoltarea profesională a profesorilor. Aceste elemente sunt:

SORIN CRISTEA

"Zemblașca în calea unui râk, cel mai puțină distare hăzură deosebită
dintre le creștere poate să apără noi lărgi și multe chileuri în urma căreia dă posibilitatea
de a aduce un cimp nou și larg de conducere și mulțime."

John Dewey

FORMELE DE ORGANIZARE A INSTRUIRII/PROCESULUI DE ÎNVĂȚĂMÂNT

volumul

7

CUPRINS

ARGUMENT	5
-----------------------	----------

Capitolul 1

Definirea și clasificarea formelor de organizare a instruirii în contextul procesului de învățământ	13
1.1. Definirea formelor de organizare a instruirii în contextul procesului de învățământ.....	13
1.2. Clasificarea formelor de organizare a instruirii în contextul procesului de învățământ.....	21

Capitolul 2

Analiza formelor de organizare a instruirii în contextul procesului de învățământ	33
2.1. Analiza formelor generale de organizare a instruirii în contextul procesului de învățământ.....	33
2.1.1. Activitatea de instruire formală.....	34
2.1.2. Activitatea de instruire nonformală.....	36
2.2. Analiza formelor particulare de organizare a instruirii în contextul procesului de învățământ	38
2.2.1. Activitatea de instruire frontală	40
2.2.2. Activitatea de instruire pe microgrupe	53
2.2.3. Activitatea de instruire individuală.....	83
2.3. Analiza formelor concrete de organizare a instruirii în contextul procesului de învățământ	95

Respect pentru oameni și cărți
Capitolul 3
Lecția – formă principală de organizare

a instruirii în contextul procesului	
de învățământ.....	105
3.1. Definirea lecției la nivel de concept	
pedagogic operațional.....	105
3.2. Tipuri și variante de lecții	117
3.3. Structura de funcționare a lecției	129
BIBLIOGRAFIE	149
APLICAȚII (Prof. dr. Mirela Mihăescu).....	153
1. Formele de organizare generale	153
2. Formele de organizare particulară a activității de	
instruire: frontal, microgrupal, individual	157
3. Lecția – formă principală de organizare concretă	
a activității de instruire	157

Capitolul 1

Definirea și clasificarea formelor de organizare a activității de instruire în contextul procesului de învățământ

În cadrul acestui prim capitol ne propunem două obiective: a) să definim *formele de organizare a instruirii* realizate în *contextul procesului de învățământ* (FOI/PÎ); b) să clasificăm *formele de organizare a instruirii* realizate în *contextul procesului de învățământ* pe baza unor criterii logice și pedagogice, semnificative din perspectiva paradigmăi *curriculumului*.

1.1. Definirea formelor de organizare a instruirii în contextul procesului de învățământ

Formele de organizare a instruirii definesc *modalitățile de realizare a resurselor pedagogice* existente sau disponibile în *contextul procesului de învățământ* valorificabile la nivel *general, particular și concret*. Definiția propusă, construită la nivel de *concept pedagogic fundamental*, evidențiază dimensiunea de maximă generalitate și esențialitate (profundizime) a realității pedagogice reflectată în raport de: a) *funcția centrală*, de maximă generalitate, a *formelor de organizare a instruirii* în *contextul procesului de învățământ* (FOI/PÎ); b) *structura de bază* a *formelor de organizare a instruirii* în *contextul procesului de învățământ* (FOI/PÎ).

**Funcția centrală a formelor de organizare a instruirii
în contextul procesului de învățământ (FOI/PÎ)** constă în

valorificarea optimă a *resurselor pedagogice* (informaționale, umane, didactico-materiale, financiare) existente sau disponibile în cadrul activităților planificate și realizate la nivel *general, particular și concret* în cadrul procesului de învățământ.

Structura de bază a formelor de organizare a instruirii (FOI/PÎ), care susține realizarea *funcției centrale* a FOI/PÎ, este fixată la nivelul interdependenței necesare între *dimensiunea generală* (*formală, nonformală*) – *particulară* (*frontală, microgrupală, individuală*) – *concretă* (*didactică, educativă/morală*) a *formelor generale de organizare a instruirii*, care pot fi planificate și realizate în *contextul deschis* al procesului de învățământ.

Formele de organizare a instruirii (FOI) definesc *modalitățile* de realizare optimă a *resurselor pedagogice* existente sau disponibile la nivel *general, particular și concret*, în **contextul deschis al procesului de învățământ (PÎ)**.

Această definiție evidențiază diferența specifică existentă între *conceptul pedagogic* de FOI/PÎ și alte *concepțe pedagogice* situate în zona *normativității* sau a *metodologiei didactice*. Este eliminată astfel tendința de suprapunere forțată, artificială, nejustificată pedagogic, a unor *forme de organizare* (instruirea individuală, instruirea frontală etc.) peste *principiile didactice* („principiul instruirii individuale” etc.) sau peste *metodologia didactică* („metoda frontală” etc.).

Realitatea pedagogică, reflectată la nivelul FOI/PÎ, este: a) identificată și fixată epistemologic în plan *teoretic, normativ și metodologic*; b) valorificată *practic*, în plan *macrostructural și microstructural* – în concordanță cu *cerințele axiomatice ale paradigmii curriculumului* afirmate istoric în *pedagogia postmodernă*.

A) În plan **teoretic**, *formele de organizare a instruirii (FOI)* sunt definite ca *modalități de realizare a activităților* proiectate în *contextul procesului de învățământ (PÎ)*, *context stabilizat* în plan *macrostructural, deschis* în plan *microstructural*, la nivel *general, particular și concret*.

La nivel general, FOI/PÎ sunt proiectate și realizate prin activități de instruire formală și nonformală. Aceste activități de instruire sunt concepute și desfășurate conform programelor școlare obligatorii și programelor extrașcolare, optionale și sau facultative, promovate în cadrul curriculumului formal și al curriculumului nonformal.

La nivel particular, FOI/PÎ sunt proiectate și realizate prin activități de instruire frontală, microgrupală (pe microgrupe), individuală. Aceste activități de instruire sunt concepute și desfășurate conform programelor școlare și extrașcolare, adoptate în cadrul instituției/organizației școlare, dar și prin proiectele pedagogice curriculare inițiate de profesor, integrate în context formal sau dezvoltate special în context nonformal, în funcție de resursele și condițiile existente sau disponibile.

La nivel concret, FOI/PÎ sunt proiectate și realizate prin activități de instruire concretă, concepute de fiecare profesor conform obiectivelor concrete, elaborate prin operaționalizarea unor obiective specifice fixate în cadrul programelor școlare (sau extrașcolare) care orientează valoric activitățile de instruire generale și particulare. Activitățile de instruire concrete sunt desfășurate într-un spațiu pedagogic concret (sală de clasă, cabinet școlar, laborator școlar etc.) și într-un timp pedagogic concret (exact sau flexibil), în funcție de resursele și condițiile concrete existente. La acest nivel, sunt proiectate lectii, cercuri de specialitate, consultații individuale și de microgrup, excursii didactice etc.

B) În plan **normativ**, formele de organizare a instruirii realizabile în contextul procesului de învățământ (FOI/PÎ) sunt ordonate pedagogic în raport de: a) **axioma** valorificării tuturor conținuturilor și formelor generale ale instruirii; b) **principiile organizării instruirii** în contextul procesului de învățământ (vezi Sorin Cristea, 2017, pp. 28; 35, 36; 96, 97).

Axioma valorificării tuturor conținuturilor și a formelor

generale ale instruirii ordonează, la nivel normativ superior, modul de realizare a activităților de instruire organizate *formal* și *nonformal* în *contextul deschis* al procesului de învățământ. Are ca sferă de referință toate FOI/PÎ, cele *formale*, obligatorii, determinate social, și cele *nonformale*, inițiate de profesori sau de alți reprezentanți ai comunității școlare sau locale. Ca *imperativ normativ superior*, această axiomă validată epistemologic în *teoria generală a instruirii (didactica generală)* angajează valorificarea tuturor resurselor pedagogice existente sau disponibile la nivel de FOI/PÎ, *generale* (formale, nonformale), *particulare* (frontale, pe microgrupe, individuale) și *concrete* (lecții, consultații pe microgrupe și individuale etc.), abordate în dinamica și în complementaritatea lor, cu deschideri și spre *instruirea informală*.

Principiile organizării instruirii în contextul procesului de învățământ ordonează, la nivel normativ *operational*, modul de realizare a activităților de instruire organizate particular (special) – *frontal*, *pe microgrupe*, *individual*. La acest nivel sunt angajate trei *principii ale organizării I/PÎ*:

- a) **Principiul valorificării colective a I/PÎ.** Acest *principiu* angajează normativ valorificarea pedagogică optimă a resurselor psihologice *generale*, comune elevilor de o anumită vîrstă, organizați frontal, în context formal, în clasa de elevi (sau în alte spații didactice – laborator școlar, cabinet școlar etc.), dar și în context *nonformal* (în cadrul altui grup de elevi, organizat în afara clasei). Cunoașterea și aplicarea corectă a acestui *principiu*, în *contextul deschis* al procesului de învățământ, asigură premisa generalizării succesului școlar, la nivel minim, mediu, maxim.
- b) **Principiul valorificării diferențiate a I/PÎ.** Acest *principiu* angajează normativ valorificarea pedagogică optimă a resurselor psihologice specifice, tipice unui microgrup, integrat în contextul *formal* al clasei de elevi (grup de dimensiune medie) sau *nonformal*, al altui grup de elevi (organizat în afara

contextului formal al clasei de elevi). Cunoașterea și aplicarea corectă a acestui principiu, în *contextul deschis* al procesului de învățământ, asigură *premisa* stimulării succesului școlar al *microgrupului* de elevi, cu participarea eficientă a fiecărui membru al acestuia.

c) Principiul valorificării *individuale* a I/PÎ. Acest *principiu* angajează normativ valorificarea pedagogică optimă a resurselor psihologice individuale ale unor elevi cu probleme speciale, situate la poluri extreme (f.b. – f.s.) (vezi ritmul și viteza de învățare și rezultatele obținute ciclic în activitatea de instruire) sau care urmează să fie *evaluați formal* (pentru note, calificative etc.), probleme speciale identificate și abordate în context *formal* (în cadrul *lecției* etc.), dar și *nonformal* (prin *consultații individuale* etc.). Cunoașterea și aplicarea corectă a acestui principiu, în *contextul deschis* al procesului de învățământ, asigură *premisa* stimulării succesului școlar la nivel optim (în raport de condițiile și resursele existente) și a prevenirii și eliminării eșecului școlar.

C) În plan **metodologic**, *formele de organizare a instruirii*, realizabile în contextul procesului de învățământ (FOI/PÎ), sunt integrate în *structura strategiilor didactice*.

„Strategiile didactice (de instruire)” – construite prin integrarea în structura lor a unor *FOI/PÎ, metode de instruire, stiluri de instruire* – intervin la nivel „tehnic” în context „*microsistemic*”, în cadrul acțiunilor de *predare-învățare-evaluare*, subordonate pedagogic activității de instruire planificată *curricular*, în conformitate cu cerințele programei școlare (vezi Ioan Cerghit, 2008, pp. 325-332). La acest nivel, FOI/PÎ contribuie la eficientizarea activităților proiectate, conform *obiectivelor specifice* (oficializate în programele școlare, dar și în programele extrașcolare), operaționalizate în cadrul fiecărei activități concrete de instruire (lectie etc.).

FOI/PÎ contribuie la *perfecționarea strategiilor didactice* (de instruire) angajate pe termen mediu în raport de obiectivele specifice ale materiei școlare (și extrașcolare), distribuite pe semestre, module de studiu, capitole, unități de instruire/învățare – prin modul de: a) *interacțiune permanentă cu metodele didactice* (de instruire) și cu *stilurile de instruire*, promovate ca *stiluri de conducere managerială* a activității în funcție de *resursele și condițiile concrete* existente sau disponibile; b) *deschidere permanentă spre influențele pedagogice* degajate de *mediul extern* (experiența fiecărui elev – în familie, grup de prieteni, comunitate locală) și *intern* (ambianța clasei de elevi, climatul psihosocial al organizației școlare), valorificate/valorificabile la nivel de „*curriculum informal*”.

D) În plan **practic**, *formele de organizare a instruirii* în cadrul *procesului de învățământ* (FOI/PÎ) sunt/trebuie valorificate optim, strategic, inovator, în *context stabilizat macrostructural*, la nivel de *sistem de învățământ, deschis microstructural*, la nivel de *proces de învățământ*.

La nivel de *sistem de învățământ*, FOI/PÎ sunt promovate la scară socială, în funcție de *finalitățile macrostructurale ale educației*, în mod special de *scopurile generale* propuse ca *direcții strategice de dezvoltare a sistemului și a procesului de învățământ*, care fixează criteriile valorice necesare pentru:

- a) distribuția pedagogică a activităților de educație/instruire *formală* și *nonformală*, validată prin cele mai importante documente *curriculare* (planul de învățământ construit *curricular*) și programele școlare și extrașcolare, construite *curricular*, integrate în *curriculumul școlar*;
- b) ordonarea raporturilor de: b-1) *complementaritate*, dintre activitățile de educație/instruire *formală – nonformală*; b-2) *deschidere* a activităților de educație/instruire *formală și nonformală* spre influențele *informale* multiple, numeroase, provenite în *context deschis*, din mediul *extern* (comunitar/

familie, grup de prieteni; cultural, economic, politic etc.) și *intern* (clasa de elevi, școala ca organizație).

La nivel de *proces de învățământ*, FOI/PÎ, angajate la nivelul practicii didactice, evoluează în funcție de raporturile necesare existente între FOI/PÎ, determinate social, impuse prin documentele curriculare formale (plan de învățământ și programe școlare), și FOI/PÎ, care pot fi inițiate de: a) profesor, în *context formal* (în cadrul lecției etc.) și *nonformal* (în cadrul unor activități extrașcolare); b) alți reprezentanți ai comunității școlare și locale.

FOI/PÎ determinate social sunt cele: a) *formale*, proiectate prin *plan de învățământ* și prin *programe școlare obligatorii*; b) *frontale*, realizate în cadrul organizat *formal* al clasei de elevi.

FOI/PÎ inițiate de profesor sau de alți reprezentanți ai comunității școlare/educaționale sunt cele: a) *nonformale*, realizate optional sau facultativ în afara programelor școlare oficiale, desfășurate în interiorul instituției (organizației) școlare sau în instituții (organizații) specializate în educație/instruire *nonformale*; b) *microgrupale* și/sau *individuale*, integrate în cadrul unor *activități de instruire frontală, formale* (lecții etc.) sau *nonformale* (cercuri de specialitate, consultații – pe microgrupe și individuale etc.).

În situații speciale, FOI/PÎ generale *formale* pot fi realizate și prin *activități pe (micro)grupe* – organizate prin divizarea clasei de elevi (la unele discipline: limbi străine, educație fizică, educație tehnologică) – și chiar prin *activități individuale*, în cazul unor discipline sportive și artistice.

CONCLUZII

Formele de organizare a instruirii definesc, la nivel de *concept pedagogic fundamental, modalitățile de realizare* a instruirii, *generale* (formale, nonformale), *particulare* (frontale, microgrupale, individuale) și *concrete* (lecții etc.), desfășurate în cadrul procesului de învățământ, ordonate *normativ* (prin

axioma valorificării tuturor FOI în context deschis și prin principiile organizării colective, diferențiate, individualizate a FOI/PÎ), perfectionate metodologic – ca parte a strategiilor didactice – și practic, în funcție de resursele și de condițiile pedagogice existente sau disponibile.

Formele de organizare a instruirii, realizabile în contextul procesului de învățământ (FOI/PÎ), sunt proiectate curricular conform obiectivelor specifice stabilite de programele formale (școlare) și nonformale (extrașcolare), operaționalizate la nivelul activităților concrete, formale (lecții etc.), dar și nonformale (consultării, cercuri de specialitate etc.).

FOI/PÎ sunt realizate efectiv în funcție de obiectivele concrete stabilite de profesor prin operaționalizarea unor obiective specifice, fixate prin programele școlare (dar și prin cele extrașcolare).

Calitatea FOI/PÎ este susținută normativ prin raportarea la: a) axioma valorificării tuturor FOI, în perspectiva educației permanente și a autoeducației; b) două categorii de principii pedagogice, generale și operaționale (vezi Sorin Cristea, 2017, p. 106):

Principiile generale ordonează proiectarea pedagogică a oricărei activități de instruire: principiul cunoașterii pedagogice (transformării cunoștințelor de specialitate în cunoștințe cu valoare formativă pozitivă); principiul comunicării pedagogice (în raport de elevi); principiul creativității pedagogice (adaptării la condiții de schimbare permanentă, inerente în context deschis).

Principiile operaționale ordonează realizarea pedagogică eficientă a oricărei activități de instruire concretă (lecție etc.). Aceste principii susțin structura de funcționare a instruirii, la nivel de:

- organizare: principiul valorificării colective (frontale) a I/PÎ;*
- principiul valorificării diferențiate a I/PÎ; principiul valorificării individuale a I/PÎ;*

- **planificare:** principiul *stabilizării valorifice* a planificării I/PÎ la nivel de *obiective și conținuturi de bază*; principiul *flexibilității planificării I/PÎ* la nivel de *metode – evaluare*;
- **realizare-dezvoltare:** principiul *interdependenței dintre acțiunile de predare-învățare-evaluare*; principiul *evaluării continue a activității în context deschis*, pentru *reglarea-autoreglarea permanentă a acesteia*.

1.2. Clasificarea formelor de organizare a instruirii în contextul procesului de învățământ

Formele de organizare a activității de instruire în contextul procesului de învățământ (FOI/PÎ) acoperă o realitate pedagogică extinsă, desfășurată în zona practicii didactice, realizată în mediul școlar, dar și extrașcolar, conform orientărilor valorice definite prin finalitățile educației, ale sistemului de învățământ (scopurile generale, strategice) și ale procesului de învățământ (obiectivele generale, specifice și concrete).

Diversificarea continuă a modalităților de realizare a *instruirii* în cadrul unei *realități didactice* în evoluție istorică permanentă, supusă ciclic unor experimente mai mult sau mai puțin radicale, solicită *clasificarea FOI/PÎ* pe baza unor *criterii logice și pedagogice*, semnificative din perspectiva actuală a paradigmelor *curriculumului*.

Definirea conceptuală a FOI/PÎ fixează dimensiunea obiectivă, de maximă generalitate și esențialitate (abstractizare), a *realității didactice*, reflectată în raport de două repere epistemologice stabile: *funcția centrală și structura de bază* (care susține realizarea *funcției centrale* în *context deschis*). *Funcția centrală* a FOI/PÎ – valorificarea optimă a resurselor pedagogice (informaționale, umane, didactico-materiale) existente sau disponibile – determină *structura de bază* a FOI/PÎ, care susține realizarea *funcției FOI/PÎ* la nivel global: a) *general* (prin activități de *instruire formală – nonformală*); b) *particular/specific* (prin activități de *instruire frontală – microgrupală – individuală*);